

מכתב לילדי עין-חרוד — ושיר בצדו

ב, ביתנו, עיתון בית-הילדים בעין-חרוד, ר"ח תמוז תרפ"ז¹, תחת הכותרת „מכתבים“, נתפרסמו שני מכתבי-תשובה — של ח. נ. ביאליק ושל יעקב פיכמן — למכתבי ילדים מעין-חרוד למשוררים הדגולים. הילדים טענו בהם, שאינם יכולים „לרקוד“ לפי משקל שירי המשוררים, הכתובים בהברה האשכנזית, המלעילית, ולא במשקל ההברה הנכונה, המלרעית. להלן שני המכתבים כלשונם, ובראשם, שורות-הקדמה מאת מערכת, ביתנו. י. פיכמן צירף למכתבו „שיר מחול לילדי עין-חרוד“, שכתב לכבודם בהברה הנכונה.

מכתבים

יום התירס האחרון היה לנו יום חג כפול: בו גמרנו דילול 600 דונם תירס, ובו קיבלנו מכתב תשובה מאת משוררנו היקר והגדול ח. נ. ביאליק. בו ביום יצאנו כולנו לשדה, ורק ילד אחד נשאר על הבית. ובהתאספנו כולנו בבוקר, בעגלת הסולם הגדולה, קראנו, בהמון חוגג, את מכתבו של ביאליק. וזה המכתב (מיום כ' ניסן תרפ"ז)²:

למורה בית הילדים בעין-חרוד³,

יקירי! היה אתה והילדים אשר חננך אלוהים ברוכים כולכם על המתנה הטובה אשר המצאתם אלי לכבוד חג-הפסח, גליון, ביתנו, נחמד ונעים. יגדל כוחכם לתורה ולעבודה. ואשר לטענת הילדים המרקדים על משקל שירי ושירי חברי, הכתובים לפי ההרגל על הקריאה האשכנזית בנגינת מלעיל — הדין עמהם. אם בקריאה ובזימרה אפשר עוד לחפות מעט על סילוף המשקל ולהבליעו בנעימה — הנה הריקוד הריתמי מגלה את „קלוננו“. צדקו הילדים ממני. אסור, לדעתי, לתת לילדי א"י שירי-ילדים כתובים במשקל בלתי-נכון. הבה נקווה כי משוררי א"י, שהנגינה הנכונה טבעית היא להם, לא ילכו בדרכינו ויתנו לילדי א"י שירים נכוני-משקל. ובקום הילדים לרקוד על-פיהם יעלה זיווג הריקוד והשיר יפה, בלי מעוות ובלוי מכשול.

ושלום לך ולהילדים, בוני, ביתנו, וביחוד לבעלי-המכתב דב ומרדכי. כאשר יגדלו אלה ויהיו למשוררים, בוודאי ייטיבו לכתוב ממני.

בשמחת החג — ח. נ. ביאליק

אחר ימים מעטים מלאה סאת שמחתנו: נתקבלה תשובה גם ממשוררנו הטוב
והאהוב יעקב פיכמן, וזה לשונה:

לילדי עין־חרוד החביבים! ⁴

תשובתי איחרה לבוא, וזאת מידה לא־יפה באמת. אבל חפצתי לשלוח לכם
מתנה קטנה — שיר שנכתב בנגינה הנכונה, שאפשר גם „להתנדנד“ ולצאת
אפילו במחולות לקולו. גם בחוברת, מולדת' החדשה, שתקבלוה ביחד עם מכתבי
זה, בא שיר שלי „את, אדמה“. וגם הוא כתוב בנגינה של א"י. הנה אתם רואים,
שדבריתכם עשו פרי. באשר צדקתם, יקירי! ופעמים טוב שהגדולים נשמעים
לקטנים!

אני מקווה להיות בקרוב בעין־חרוד, ולפי שעה היו בריאים ושמחים, ילדי ⁵.

שלכם באהבה — יעקב פיכמן

שיר־מחול לילדי עין־חרוד ⁶

הַשֶּׁמֶשׁ פָּנִיו	בָּאָחוּ פֶל צִיץ
לְכֻלְנוּ יִצְהֵל —	לְמִינְהוּ יִגְדֵל —
מָה בָּצַע בְּעֶשֶׂר	וְיִלֵּד יִשְׁמַח
אִם אֵין עִמוּ גֵיל ?	אִם עֶשֶׂר וְאִם זָל.

גַּם אָנוּ עוֹד פְּעַם	אֲשֶׁרֵי הַמְּשָׁפִים	אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ לֵב לוֹ
נִהְיָה עִם עֵמֶל —	לְנִירוֹ בְּרִנָּה,	תָּמִים וְנָדִיב,
נִחְרַשׁ וְנִזְרַע	וְרִגְז־לֵבֵב	וְעִינוּ לֹא תִרַע
אֶת אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל.	לֹא יִדַע וְשִׁנְאָה.	לְעוֹלָם בָּאָחִיו!

יָאָה לְקַטְנִים	אָכֵן יִלְדִים,
עוֹד מְעַט הַתְּבַטֵּל	פְּעוּטִים אָנוּ עוֹד,
וְיָצֵאת בְּמַחֲלוֹת	וְלָנוּ יָאָה
עַל אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל.	הַתְּהוֹלֵל עוֹד וְרִקֵּד.

הערות המביא לביה"ד

1. ביתנו עיתון ילדי עין-חרוד, הופיע (בכתביד ובשיכפול) משנת תרפ"ה ועד סוף שנת תרפ"ח.
2. המכתב של ביאליק נכלל באיגרות ח. נ. ביאליק' ג', (עמ' רט"ו-רט"ז וכן עמ' רע"ג) הוצאת "דביר", תל-אביב, תרצ"ח.
3. "מורה בית-הילדים בעין-חרוד" — הוא משה כרמי ז"ל שבהשראתו כתבו הילדים את מכתביהם לביאליק ולפיכמן. היתה לו זיקה עמוקה לשירה, ובמיוחד לצד הנגיני שלה. בשנת תרפ"א פירסם בקובץ, אוהל' (בעריכת מ. קושניר) שיר-סיפורי ארוך בשם "אגדת החיטה", הכתוב על טהרת המשקל הנכון, והוא אחד השירים הראשונים, שנכתבו בארץ במשקל המלרעי.
4. מכתבו של יעקב פיכמן מתפרסם בזה לראשונה בדפוס.
5. שנת תרפ"ז היתה כנראה שנה קובעת לגבי פיכמן במעבר לכתיבת שיריו במשקל ההברה הנכונה. באותה שנה ראה אור בירחון, מולדת' שבעריכתו, שירו "את אדמה" (כרך ט' חוב' ה', תרפ"ז), וכן השיר "אורחה" (כרך י' חוב' ב' תרפ"ז) — הכתובים במשקל ההברה הנכונה. כמרכן נדפסו במולדת' שני תרגומים שלו לשירי גיתה: "חופר המטמון" ו"המשורר" (כרך ט' חוב' ב', תרפ"ז) אף הם בהברה הנכונה. בהקדמה לספר שיריו, ימי שמש', שראה אור בתל-אביב בתרצ"ד, (הוצאת א. י. שטיבל), 20 שנה לאחר הופעת ספר שיריו הראשון, גבעולים' (הוצאת צנטרל וארשה, תרע"ד), חזר פיכמן ותיאר את לבטיו בעניין הנגינה.
על אותו ביקור של פיכמן בעין-חרוד סיפרתי בספרי, שיחה שלא תמה' (הוצאת הקיבוץ המאוחד תשכ"ה; מהדורה חדשה — 1974, עמ' 67—73). כתבתי שם בין השאר, כי מצאנו את פיכמן — "יושב על שפת הנחל, ליד מוצאי המים, בצל הערבה הענפה. כבאורח-פלא נפלו, בבת-אחת, מחיצות של יראת-כבוד, זרות, ביישנות. ידיד ותיק פגשנו. [] אמר: כאן אפשר לשכוח את התנור הבורע' סביב. נדמה לי, כי חזרתי אל כפר ילדותי... כשהייתי ילד חלמתי לטעת חצי-העולם אילנות. היש דבר נאה, מתוק מעלים ירוקים? הירוק... מכל הצבעים בעולם אני אוהב את הרך והעז הזה. [] ראו, הביטו בעלי הערבה, איך הם נוצצים בשמש וכמה צנועים, שתקניים הם מול המים! ואינכם יודעים, כי יכולים הם גם לצחוק? — קפץ ממקומו, אחז בגזע העץ המסוקס וניענעו: אתם שומרים? הנה... וכולנו ענינו בצהלת-צחוק".
6. נדפס ללא הקדשה בעומר. דברי ספרות ומדע', חוברת המאה של "קופת הספר", תרפ"ז, בעריכת אשר ברש.